

Interviu cu Mihnea Berindei

Realizat de Dan Oprescu¹

Dan Oprescu. Domnule Mihnea Berindei, ați stat în aceste zile împreună cu noi, împreună cu mulți membri ai „Grupului pentru Dialog Social”. Vă rugăm să vă prezentați.

Mihnea Berindei. Sunt istoric. Am plecat din România în 1970. Nu terminasem facultatea de istorie. Am terminat studiile la Paris. Mă ocup de istoria Imperiului Otoman din secolul al XVI-lea și lucrez la Școala de Înalte Studii și Științe Sociale, unde sunt cercetător. În 1977, când a fost prima mișcare pentru drepturile omului în România (a scriitorului Paul Goma), împreună cu un grup de prieteni români și francezi (Dumitru Țepeneag, Alain Paruit – de la „Europa liberă”, Marie France Ionescu, Maria Brătianu, Sabina Duranda, - specializată în istorie și profesoară de limbi orientale, Claude Gamond – etnolog ce lucrează cu Mihai Pop, Gilles Weinstein, Anne et François Planchet) am constituit un comitet pentru apărarea drepturilor omului în România, care avea ca scop să fie ecoul celor de aici, din România, care nu pot să vorbească liber, și prin publicitatea pe care le-o facem – să-i apărăm. După câțva timp, mi-am dat seama că această formulă a comitetului nu mai este destul de potrivită și că trebuie să ne transformăm într-o Ligă pentru apărarea drepturilor omului, care să fie afiliată la Federația Internațională care este la Paris, și astfel să avem posibilitatea să ajungem la foruri internaționale, cum ar fi O.N.U. Deci, în 1980, am construit această Ligă, de data aceasta cu mai mulți români din emigrație. Primul președinte al Ligii a fost Constantin Cazacu, care a murit acum câțiva ani, un foarte bun președinte și un om excepțional. Ne-am propus mai multe direcții de lucru: în 1979 se construise în România, pentru o scurtă perioadă, Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii. În acea vreme, noi luasem legătura cu sindicatele franceze, deci una din priorități a fost legătura cu aceste sindicate - pentru problemele sindicale. Un alt grup se ocupa încă din timpul comitetului de teme psihiatrice. În 1978 am avut printre noi pe Vasile Paraschiv, de care s-a ocupat Anne Planche (și care vă va vorbi despre aceste probleme cu mai multă competență decât pot s-o fac eu). Alte grupuri se ocupau de legislație. În 1980, când a fost ultima vizită a lui Ceaușescu în Franța, noi am avut niște dosare bine puse la punct și am organizat o conferință de presă, care a avut atâta succes, încât Ceaușescu a renunțat la propria conferință de presă – n-a mai vrut să primească jurnaliști francezi – și am aflat după aceea că a fost extrem de supăra pe Manea Mănescu, ca și cum un ambasador ar fi putut să ne împiedice pe noi să organizăm o conferință

¹ În momentul discuției dintre Mihnea Berindei și Dan Oprescu, ultimul fusese numit redactor la revista în pregătire a Grupului pentru Dialog Social – revista 22 care avea să scoată primul număr la 24 ianuarie 1990. Interviu a fost publicat în revista 22, nr. 3, 1990, p. 21. Data interviului poate fi apreciată din câteva referințe din text: după apariția GDS (31 decembrie 1989) și înainte de 10 ianuarie 1990.

de presă într-o țară liberă. Pe măsură ce agravarea drepturilor omului în România s-a accentuat, sfera preocupărilor noastre a devenit tot mai largă. E greu să spui că te ocupi de apărarea drepturilor omului când drepturile elementare nu erau respectate: dreptul la viață într-o țară în care mor copii de foame și bătrânii nu sunt îngrijiți – cum era România de ieri – aceste drepturi fundamentale trebuiau apărate în primul rând. Am ajuns astfel să ne ocupăm de situația generală din România și am fost practic depășiiți de diverse probleme. Din 1980 un grup din Liga noastră prezent într-o publicație – cu rol important în Franța -, revista „L'Alternative”, prima revistă din Franța care își propunea să se ocupe numai de țările din Est și să publice continuu materiale din Est.

Textele din România erau foarte rare și am publicat tot ce am putut: au apărut astfel textul lui Tudoran privind intelectualitatea din România,, primele scrisori trimise lui Goma (în timpul mișcării Goma), programul sindicatelor libere, deci texte importante ale opoziției române, dar am publicat și multe studii (cu Anne Planche, mai ales, sub pseudonimul Alain Colas), despre România. Acestea au avut rolul lor,, căci mi-am dat seama că jurnaliștii au avut, prin intermediul acestora, un acces mai mare la realitățile românești. Încetul cu încetul devenisem un fel de agenție de presă, jurnaliștii veneau la noi ca să organizăm călătoriile lor în România (în 1980, foarte mulți dintre ei obțineau viză de lucru), iar din 1984 acest lucru a devenit imposibil, ei venind cu viză de turiști, ultimii fiind jurnaliștii de la „Libération” și de la televiziuni care au făcut filme etc. Aceste lucruri ne-au ajutat foarte mult, fiindcă ne-am gândit la importanța opiniei publice. În țările din Vest, opinia publică are un rol însemnat și cred că a fost o tactică foarte bună.. Grație presei, care scria tot mai mult și mai adevărat despre România și grație acestei opinii publice, am putut influența elitele politice. La început am avut multă înțelegere în presa de stânga și la partidele de stânga. Acestea au fost mult mai interesate de ceea ce se întâmpla în Est în general decât celelalte. Ultimul jurnal care a început să scrie corect despre România a fost „Le Figaro”, date fiind relațiile privilegiate dintre Hamelet și Ceaușescu. Ar mai fi multe de spus: de exemplu: informația, cum am putut avea informații. În primul rând am fost poate printre pușinii care am citit presa – „Scînteia” – cu siguranță, am tradus unele texte, legi sau proiecte de legi – cum ar fi programul pentru alimentația științifică - și le-am difuzat cât mai mult (o să vedeți în L'Alternative”). Am tradus legile privind sistematizarea din 1981, texte privind așa-zisa revoluție agrară, texte de acest gen. Acest lucru l-am făcut cu scopul de a da o informație cât mai concretă. Alte texte au fost scrisorile care ajungeau la radio ”Europa liberă” sau care ne parvneau nouă direct, care dădeau foarte multe informații despre situația din țară sau chiar cazuri concrete. Tot prin radio „Europa liberă” am avut cele mai multe cazuri concrete, nume, am constituit dosare care au fost difuzate cam peste tot, la organizațiile care se ocupă de apărarea drepturilor omului (comitetele Helsinki). De asemenea, și la alte foruri, în ultimii ani ajungându-se să fim invitați la Consiliul European, la Parlamentul European, la O.N.U., în cadrul secțiunilor în care se discuta despre România, ca martori, dar și ca experți. Am putut, cred, influența, având legături la toate ministerele sau secretariatele de stat care se ocupă cu problemele umanitare în Europa, cu comitetele Helsinki (Comisia Helsinki din cadrul Senatului american, de exemplu). Alte surse de informație – a treia sursă – o reprezintă prietenii, turiștii, cunoscuții, care au venit să ne vadă mai mult sau mai puțin discret,

și desigur jurnaliștii și turiștii care v-au vizitat și au contactat de multe ori discret sau clandestin, sau pe față oameni care au vrut să vorbească, să-i întâlnească.

D.O.: - În legătură cu activitatea dumneavoastră: ați folosit vreodată vreo cenzură de ordin politic, ați apărat de preferință anumiți oameni?

M.B.: Nu. De la început, am decis că din momentul în care cineva este în închisoare în urma unui proces plăsmuit sau chiar fără proces, este de datoria noastră să-l apărăm. După aceea, ieșit în Occident, ieșit din închisoare, lucrurile se schimbă, nu mai e treaba noastră. Am fost de multe ori atacați de persoane care ne datorează foarte mult. N-am făcut nicio segregatie din acest punct de vedere. Am știut, de exemplu, dintotdeauna că părintele Calciu avusese efectiv legături cu mișcarea legionară și că rămăsese un om profund de dreapta (și ajuns în America a avut o atitudine în acest sens). Asta nu ne-a împiedicat să-l apărăm, să luptăm pentru eliberarea lui.

D.O.: - Ce ne puteți spune în legătură cu opoziția intelectualilor (și a altor categorii socio-profesionale)?

M.B.: În România, cei care s-au adunat primii în jurul câtorva figuri de opozanți – Goma, cei care au constituit Sindicatul Liber (din intelectuali mai puțin cunoscuți) – au fost mai ales muncitori, țărani, și se poate spune că în jurul anilor '80 opoziția pe față din România nu era o opoziție a intelectualilor. Și știu că s-a vorbit de foarte multe ori de acest specific al situației din România, mai ales în comparație cu celelalte țări ca Polonia sau Ungaria, unde intelectualii erau în prima linie. De câțiva ani, și mai ales din 1987, situația s-a schimbat. În 1987 am simțit o schimbare radicală în sânul populației, prin mărturiile jurnaliștilor, a celor care fuseseră de mai multe ori în România, și care din 1987 au întâlnit mult mai ușor interlocutori. Frica nu mai era ce era înainte.

D.O.: - ... Și totuși represiunea se accentuase...

M.B.: Da. Momentul '87 a fost un moment de cotitură, a arătat. 1987 a fost momentul de solidaritate între intelectuali și muncitori: Doina Cornea și Leontin Juhasz care difuzaseră manifeste în favoarea muncitorilor de la Brașov; „Acțiunea Democratică Română” – mișcare clandestină care nici astăzi nu știm exact dacă a existat și din câți membri era compusă etc. – a difuzat manifeste (care mi-au parvenit) cerând acțiuni concrete: grevă generală, greve etc. Tot în 1987 au fost primele manifestații studentești pentru muncitorii de la Brașov, în țară, și nu a mai fost nevoie ca în 1977, când cu greva minerilor din Valea Jiului, de două săptămâni să se afle prin radio „Europa liberă”. În 1987 s-a semnalat apariția a tot mai multe manifeste și jurnaliștii au văzut că oamenii nu se mai fereau, că se opreau și le ridicau, le luau și le citeau. De mai multe ori s-a întâmplat în metrou, sau în altă parte. Anul 1987 este important – cum bine s-a acoperit în presa occidentală – pentru faptul că România a fost într-adevăr cunoscută, a atras atenția mass-mediilor occidentale. Se întâmplase ceva major: într-un moment de schimbări în Est, toată lumea aștepta să vadă ce se întâmplă în România, și mi-aduc aminte că acum câteva săptămâni, pe 13 noiembrie (când eram în Berlin și se deschisese poarta Brandenburg), colegii mei spuneau: „Data viitoare în București”. A fost întâi Praga, dar apoi Bucureștiul...

D.O.: - Ce ați făcut zilele acestea la București? N-ați venit din curiozitate?

M.B.: Nu. Pentru mine, toată povestea asta – Comitetul, apoi Liga – au însemnat peste 12 ani de viață, cu mulțime și multă energie. Acest moment, pentru mine, înseamnă

într-un fel sfârșitul acestei activități. Este evident că dacă lucrurile merg bine – și cred că vor merge bine – în România, Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului nu mai are rost să fie la Paris, ci în România, deci noi ne vom autodizolva, vom rămâne corespondenții voștri, în măsura în care acest lucru mai este necesar. Dar vom găsi și altceva, și avem deja o idee foarte precisă despre ceea ce vom face în viitorul apropiat.

D.O.: - Deci, în mod concret, ce ați făcut zilele acestea în România?

M.B.: Am ajuns cu un avion, apoi cu un camion de la Varna la București, cu 15 tone de medicamente. Împreună cu „Medicii lumii”, care m-au ajutat foarte mult în ultima vreme. Cu ei am organizat deja două misiuni în România – clandestine, bineînțeles – numai anul acesta. Am venit cu ei, cu acest ajutor, dar ideea noastră principală era să întâlnim niște oameni pe care-i cunoșteam de departe, știam ce-au scris sau ce-au făcut, dar nu-i văzusem niciodată – Pe Pleșu, pe Liiceanu, pe voi și așa mai departe. Din toți cei care au fost Grupul pentru dialog social cred că cunoșteam doar două persoane. Nu-i văzusem niciodată pe Gabriel Andreescu, pe Radu Filipescu... O cunoșteam pe Mariana Celac Botez, și a fost prima persoană pe care am contactat-o – și prin ea ne-am dus imediat să-i vedem pe ceilalți. A fost prima noastră datorie, să vedem ce vor ei să facă și cu ce-i putem ajuta de-aici înainte. În clipa în care am văzut că dorința lor este de a constitui o acțiune politică, de a se angaja într-o luptă pentru a înțelege și a continua de fapt, că rolul unui intelectual în cadrul unei schimbări atât de importante nu poate fi decât un rol activ și că angajamentul intelectualului în transformările societății, importanța acestui angajament...

D.O.: - Spuneți-ne ceva în legătură cu activitatea dumneavoastră următoare în ceea ce privește non-Liga Drepturilor Omului.

M.B.: Liga Drepturilor Omului va rămâne încă până se va constitui aici una, și vom rămâne o legătură printr-un birou de informații din România, pe care avem intenția să-l creăm. Avem deja un local, un număr de telefon, deci acest birou practic există. Ne propunem să fim un centru de informații în continuare, să ajutăm presa, instituțiile, cercetătorii în acest domeniu, și pe de altă parte să fim purtătorii de cuvânt ai tuturor grupărilor democratice, în primul rând al acestui grup pentru dialog social care – în ceea ce ne privește pe noi, e cel mai apropiat de preocupările noastre, și pe de altă parte să ajutăm pe măsura puterilor noastre reconstrucția în toate domeniile. Deci vom ajuta prin intermediul Grupului, constituirea de asociații și sindicate independente, și pe de alta parte vom încerca să sprijinim o refacere economică prin intermediul unor operații la care participăm de un an de zile și care a avut un succes colosal în Europa Occidentală și chiar în Europa de Est, operația de adoptare a satelor românești, operație care va continua să se dezvolte. Pe 10 ianuarie o lansăm în Italia. În această săptămână în care am lipsit de la Paris s-a decis deja ca să fie adoptată totalitatea satelor românești, și nu doar două mii, câte am prevăzut la început. Adoptarea se va transforma într-o înfrățire adevărată, iar ajutoarele vor fi foarte precise. Sper ca prin ajutorul unui grup format din membri ai Grupului pentru dialog social și din oameni din Comisia Economică a Frontului (cu care am avut contacte foarte pozitive) se va constitui un grup de studiu asupra satului românesc. Cu ei vom putea să aducem un ajutor concret și așa spune, personalizat, sat cu sat. S-a confirmat pentru moment ajutorul medical, umanitar: alimente, haine...

D.O.: - Dumneavoastră aveți nevoie de vreun ajutor în cercetările dumneavoastră,

din partea celor din țară?

M.B.: Am obținut mereu ajutoare în momente critice: oameni curajoși mi-au spus la telefon ce se întâmplă, cu toate riscurile. Ultimul telefon pe care l-am avut în România înainte de căderea lui Ceaușescu a fost cu Ștefan Aug. Doinaș, care mi-a spus ce se întâmplase în noapte de joi spre vineri. Avem nevoi de informații în primul rând, și de informații foarte precise, mai ușor de obținut astăzi, de oameni competenți în toate domeniile. Acesta poate fi principalul ajutor pe care-l putem solicita.

D.O.: - Cred că am fost neclar cu întrebarea mea. Mă gândesc la ajutor în studiile dumneavoastră de Istorie...

M.B.: Eu lucrez mai ales cu documente din arhivele otomane, adică cu documente de la Istanbul. Voi avea nevoie desigur de ceea ce eu cu foarte mare greutate am putut obține, de cărți apărute în România și pe care n-am putut să le obțin; și voi avea nevoie de contacte reale cu istorici români, cu turcologii mai ales.